

TEXNOLOGIYA FANI DARSLARIGA INTEGRATSION YONDASHUV

Surxondaryo viloyati Denov tumani

51-umumiy o'rta ta'lim maktabi

Texnologiya fani o'qituvchisi

Toshmurodova Fazilat Boltayevna

Annotatsiya: Ushbu maqolada texnologiya fani darslariga integratsion yondashuv haqida so'z boradi. Mualliflar, ayniqsa, texnologiya fanining integratsiya jarayonida muhim ahamiyatga ega ekanligini ta'kidlab, bu fanlarni amaliy va ijtimoiy hayot bilan bog'lash, mahalliy ishlab chiqarish va xalq xo'jaligi ehtiyojlariga moslashtirish lozimligini bildiradilar. Shuningdek, fanlararo integratsiya bolalarda dunyoqarashni kengaytirish, tafakkur qilish va fikrlashni rivojlantirish uchun muhim vosita ekanligi ta'kidlanadi. Bu yondashuvlar ta'lim sifatini oshirish, bolalarda iqtisodiy va mehnatga tayyorlikni shakllantirishga xizmat qiladi.

Kalit so'zlar: ko'rgazmali ta'lim, fanlararo integratsiya, fanlararo bog'lanish, amaliy va ijtimoiy faoliyat, tafakkur va fikrlash, mahalliy ishlab chiqarish, ta'lim samaradorligi

Abstract: This article discusses the integrative approach to technology lessons. The authors, in particular, emphasize the importance of technology in the integration process, and emphasize the need to link these subjects with practical and social life, adapt them to the needs of local production and the national economy. It is also emphasized that interdisciplinary integration is an important tool for expanding children's worldview, developing thinking and reasoning. These approaches serve to improve the quality of education, and to form economic and labor readiness in children.

Keywords: visual education, interdisciplinary integration, interdisciplinary connection, practical and social activity, thinking and reasoning, local production, educational effectiveness

Kirish

Fanlararo bog'lanish asosida tashkil etilgan ta'lim shaklidir. Bu usulda turli fanlar o'rtasidagi aloqalar mustahkamlanadi, o'quvchilarning bilim, ko'nikma va malakalarini

kengaytirish va amaliy qo'llash imkoniyatlari yaratiladi. Integratsiyalashgan ta'limda ma'lumotlar va metodlar bir-biriga bog'liq bo'lib, ta'lim jarayonining samaradorligini oshiradi. Bu usulda fanlararo bog'lanishlardan foydalanib, o'quvchilarning fikrlash qobiliyatlarini rivojlantirish, dunyo haqidagi tasavvurlarni yaxshilash va amaliy faoliyatga tayyorlash maqsad qilinadi. Ta'lim jarayonida fanlararo bog'lanishlarni qo'llash orqali, bilimlar chuqurlashadi va kengayadi, o'quvchilarning analitik fikrlash qobiliyati shakllanadi. Bunday darslar o'quvchilarga nafaqat nazariy bilimlarni berish, balki ularni amaliy faoliyatda qo'llash imkonini yaratadi. Integratsiya yordamida o'quvchilar bilimlarni ongli ravishda qabul qilib, dunyo haqidagi yaxlit tasavvurlarni shakllantiradilar. Bu esa, ularning fikrlash, muammo yechish va yangi bilimlarni hosil qilish qobiliyatlarini rivojlantiradi. Bir nechta ma'no anglatadi, ammo asosiy ma'nosi — ikki va undan ortiq fanlarning yaqinlashishi va o'zaro aloqasi jarayonidir. Bu jarayon fanlararo bog'lanish va ko'rgazmali ta'lim tizimining muhim qismi bo'lib, bilimlarni chuqurlashtirish va kengaytirishga xizmat qiladi. Ta'lim jarayonida fanlararo bog'lanishlardan foydalanish orqali o'quvchilarning fikrlash qobiliyatini rivojlantirish, dunyo haqidagi yaxlit tasavvurlarni shakllantirish va amaliy ko'nikmalarni hosil qilish maqsad qilinadi. Bu yondashuv o'quvchilarga har tomonlama rivojlanish uchun imkoniyatlar yaratadi. Bunday darslar o'quvchilarning bilim, ko'nikma va malakalarini kengaytiradi, ularni amaliy faoliyatda qo'llashga tayyorlaydi. Fanlararo integratsiya orqali ta'lim jarayoni qiziqarli, mazmunli va samarali bo'lib, o'quvchilarning fikrlash qobiliyatini rivojlantiradi. Tashkil etilgan integratsiya va fanlararo bog'lanishlar yordamida ta'lim jarayoni nafaqat nazariy bilimlarni uzatish, balki ularni amalda qo'llash va fikrlash qobiliyatini rivojlantirishga xizmat qiladi. Bu yondashuv o'quvchilarda keng qamrovli dunyoqarash, muammo yechish va ijodiy fikrlashni shakllantirishda muhim rol o'ynaydi.

Integratsiyalashgan ta'lim, integratsiyalashgan ta'limdan foydalanish, integratsiyalashgan darslar samaradorligi Ta'lim amaliyoti ko'rsatishicha, maktab ta'limida fanlararo aloqadorlikni yo'lga qo'yish fan va jamiyat hayotida bugungi kunda sodir bo'layotgan integratsion jarayonlarning yorqin ifodasidir. Ushbu aloqadorlik o'quvchilarning bilimlarni ongli o'zlashtirishi, dunyo haqidagi yaxlit tasavvurlarni rivojlantirish va amaliy, ilmiy-metodik tayyorgarligini oshirishda muhim o'rin egallaydi.

Bunday tayyorgarlik umumiy o'rta ta'lim o'quvchilarini darsda va darsdan tashqari mashg'ulotlarda, ishlab chiqarishda va umuman har qanday faoliyatda o'zlashtirgan bilim, ko'nikma va malakalarini erkin qo'llash imkonini beradi. Hozirgi vaqtda pedagogik amaliyotda fanlararo bog'lanish asosida ta'lim jarayoni integratsiya yo'llarida izlanishlar davom etmoqda. Fanlararo bog'lanish, ya'ni integratsiya negizida o'quvchilarda fikrlash qobiliyatining har xil turlarini shakllantirish nazarda tutiladi, bu esa o'z navbatida bilim(anglash) jarayoni bilan chambarchas bo'g'liqdir. Professor R. Mavlonova fikriga ko'ra integratsiya(fanlararo bog'lanish):

- tabiatda mavjud bo'lgan obyektlar orqali o'quvchilarning shaxsiyatini shakllantirish;
 - "tabiat - inson" tizimida aniq bilimlarga ega bo'lishi uchun fikrlash qobiliyatini shakllantirish;
 - materiallarni anglab yetish va didaktik moslashishni shakllantirish uchun o'rganuvchi materialni bilimning har xil tarmoqlaridan olish;
 - bilim, ko'nikma, malaka tizimini ishlab chiqish;
 - maktab o'quvchilarida har xil turdagi fikrlash qobiliyatini shakllantirish, buning uchun ruhiy mashqlardan foydalanish,
- materialni tez o'zlashtirishga yordam beradi, uni eslab qolish va hissiy anglash qobiliyatini shakllantiradi.

Integratsiya (lot. Integratio – tiklash,to'ldirish, integer – butun so'zidan) – o'zida bir qancha ma'nolarni birlashtiruvchi so'z bo'lib, shu ma'nolardan biri " ikki va undan ortiq fanlarning yaqinlashishi va o'zaro aloqa jarayoni" dir. Fanlararo bog'lanish ko'rgazmali ta'lim tizimi bo'lib, integrativ bilimlarni chuqurlashtirish va kengaytirish asosida ko'rgazmali, mahoratni vujudga keltirish sirlarini o'rganadi.

Ko'rgazmali ta'lim tizimi esa turli xildagi turlar, shakllar, usullar, ob'yektlar asosida quriladi. Boshlang'ich texnologiya fani integratsiyasi asosan, maktabda o'qitiladigan chegaradosh fanlararo tuziladi. Odobnoma, musiqa madaniyati, tasviriy san'at, mehnat, jismoniy tarbiya fanlari bir-biri bilan o'zaro bog'liq va bu fanlarning maqsadi axloqiy, estetik tarbiya berishdir. Bu fanlar bir-biriga yaqin chegaradosh fanlar hisoblanib ular takibiga kiritilgan materiallar birbiriga juda yaqin. Masalan, tabiat manzaralari rang-

barang tasvirlar, xilma-xil ko‘rinishlar, o‘lchamlarda ifodalangan. Bular kichik maktab yoshidagi bolalarga mos bo‘lib bir tizimga tegishli bo‘lgan tasavvurlarni boyitish imkonini hosil qiladi. Bir-biriga yaqin, chegaradosh fanlar mazmuni o‘quvchilarni har tomonlama ruhiy rivojlanishiga, ularda turli xil tafakkurni rivojlantirishga qaratilgan. Har bir o‘quv predmetini o‘rganish bolaning materialni anglash jarayonini, unda eslab qolishni, ta’sirchanlikni faollashtiruvchi, tafakkurni, nutq va tasavvurni rivojlantiruvchi ruhiy diqqatni yaratishga imkon beradi. Ayniqsa, chegaradosh fanlardan egallangan bilim bir-biri bilan uzviy bog‘liq bo‘lgan tafakkurning turlarini rivojlantirishda, fanlardagi mavzular mazmunining farqli va o‘xshashlik tomonlarini bilib olishda, bir fandan olgan bilim, malaka va ko‘nikmani boshqa fanlarda qo‘llash uchun imkoniyatlarni hosil qiladi. Har bir fandan shakllangan tafakkur bolalar tomonidan fikrlarni umumlashtirish, xulosalar chiqarish, ma’lumotlar to‘plash vazifasini bajaradi. Uning xususiyatli tomonlaridan yana biri shundaki, u bolalarni fanlardan, jumladan, texnologiya fanidan real voqeliklarni, shakl va usullarni o‘rganib ularni amaliy ishlarda qo‘llashga o‘rgatadi. Fanlar aloqadorligida texnologiya fanini tashkil etish uchun o‘qituvchi maktabda o‘rganiladigan o‘quv predmetlari bilan uzviy bog‘lasa yaxshi natijalarga erishadi. Buning uchun mehnatning o‘quvijodiy xususiyati hamda ilmiy bilimlardan foydalanishi kerak. Asosiy maqsad - o‘quvchilar boshqa fanlar hamda mehnatdan olgan bilimlarini ijtimoiy foydali mehnat jarayonida qo‘llash vazifasi bo‘ladi. Fanlar integratsiyasi bolalar mehnatining mazmuni va tashkil etishini aniq mahalliy ishlab chiqarish, xalq xo‘jaligi ehtiyojlariga tayangan holda, zamonaviy ta’lim talablari asosida tuzish lozimligini taqazo etadi. Texnologiya fanining bu xildagi shakli o‘quvchilarni umumiy mehnat va aniq kasbiy ko‘nikmalar bilan tanishtiradi. Fanlararo bog‘liqlikni o‘z o‘rnida tashkil etish bilan bir qatorda integratsion o‘quv topshiriqlarni tuzish va o‘quvchilarni bir jarayonga jalb etish ularning dunyoqarashi kengayishi, tafakkur olamining boyib borishida, bundan tashqari ta’limsamaradorligini oshirishda muhim omillardan biri bo‘lib hisoblanadi. Boshlang‘ich sinflardagi “Tevarak atrofimizdagi olam”, “Texnologiya fani”, “Tasviriy san’at” darslari insoniyat tomonidan foydalaniladigan mehnat vositalarini turli tomondan tabiiy materiallar sifatida, uning xossalari, amaliy ahamiyati jihatdan ochib beradi. Bu bilan texnologiya fanining nufuzi yanada oshadi va bolalarda iqtisodiy tafakkurni har tomonlama rivojlantirishga, uning

ijobiy tomonlarga yo‘nalganligini shakllantirishga imkon beradi. Fanlar aloqadorligida amalga oshiriladigan texnologiya fani va tarbiyasida har bir o‘quv predmetining o‘ziga xos xususiyatga ega ekanligini unutmaslik kerak. Masalan, jismoniy tarbiya darslari o‘quvchilarning ijtimoiy foydali mehnat qilishda muhim bo‘lgan sog‘lig‘ini yaxshilashga, ularning jismoniy va ruhiy kamchiligini bartaraf qilishga, chaqqonlik va ishchanligini oshirishga qaratilgan. Musiqa darslarida mehnat tarbiyasining muhim xususiyati, predmeti o‘rganilibgina qolmay, balki mehnatga hissiy-ma‘naviy tayyorgarlik ham ko‘riladi. Ona tili, matematika, tevarak-atrofimizdagi olam, odobnoma darslarida mehnat tarbiyasi alohida ahamiyatga ega. O‘quvchilar atrof -muhitni o‘rganish asosida og‘zaki nutqni o‘stirish bilan birga maktab ishchi xodimlarining kundalik mehnati bilan tanishadilar, o‘z oila a‘zolarining mehnati haqida, uy o‘simliklari, ekologiya va salomatlik haqida, oyoq kiyimi va ustki kiyimlarni tozalash haqida tasavvurga ega bo‘ladilar. Shuningdek, o‘quvchilarga mehnat tarbiyasini singdirishda quyidagilar ham muhim ahamiyatga ega:

- Alifbe, musiqa, tasviriy san‘at kitoblarining rasmlariga qarab o‘quvchilar turli kasblar haqida tasavvurga ega bo‘ladilar, ularda mehnatga nisbatan ijobiy munosabat shakllantiriladi;

- o‘qish darsida boshlang‘ich sinf o‘quvchilari ko‘pgina kasblar haqida ma‘lumotlar oladilar;

- matematika darsida o‘rgatiladigan hisob-kitob, o‘lchovga oid bilimlar texnologiya fani darslarida buyumlar tayyorlash uchun zarur bo‘lgan amaliy bilim, ko‘nikma va malakalar bilan qurollantiriladi;

- odobnoma darsida o‘quvchilar mehnat qilish, mehnatsevarlik va kasb-hunar tanlashga oid o‘zbek va Sharq mutafakkirlarining fikrlari bilan tanishadilar.

Yuqoridagilardan shunday xulosani aytish mumkinki, integratsiyalashgan texnologiya fani natijalari o‘quvchilarning ijodiy fikrlari, amaliy ishlarida namoyon bo‘ladi. U texnologiya fanidan o‘qish-bilish faoliyatini nafaqat jadallashtirish, tizimlashtirish va optimallashtirishga, balki turli soha madaniyatini egallashga ham imkon beradi. Texnologiya fani bilan o‘qish, odobnoma, ona tili, matematika, tevarak atrofimizdagi olam, jismoniy tarbiya va boshqa fanlari mazmunini integratsiyalash bu o‘quv fanlarining turdoshlik xususiyatlaridan kelib chiquvchi ahamiyati shundaki darsning

yanada mazmunli, qiziqarli va samarali bo'lishini ta'minlaydi. Texnologiya darslarida bolalar ovqatlanish odobi, mehmon kutish odobi, kiyinish, dasturxon tuzatish odobi kabi axloqiy tarbiya me'yorlarini o'rganadilar. Bu ko'rinishdagi mavzularni odobnoma, o'qish, tasviriy san'at materiallarida ham ko'rish mumkin. 4-sinf o'qish fanining "Buzilmagan uya" mavzusida mehnat tarbiyasiga oid materiallar izohlangan. Unda: bir bola bog'da ishlayotgan bobosiga ovqat olib borishi, daraxtlarni payvand qilishda bobosiga yordam berganligi ifodalangan. Yana bir misol – matematika darsida o'rganiladigan o'lchov birliklari mehnat darsida gazmollar o'lchamini olishda, tabiatshunoslikda daraxtlarga ishlov berish, gullarni parvarishlash, yer ag'darish, ekin ekishlar haqida berilgan materiallarda texnologiya faniga oid materiallarni ko'ramiz. Predmetlararo asosda tuzilgan integratsiya didaktik tizimga ega bo'lib, u o'qituvchi(ta'lim beruvchi) va o'quvchi(ta'lim oluvchi) harakatlarining mos kelishini ko'zda tutadi. Ikkala faoliyat ham umumiy tuzilish, ya'ni: maqsad, sabab, mazmun, vosita, natija va nazoratlarga ega. Biroq, o'qituvchi va o'quvchi faoliyatlari mazmunida quyidagi farqlar bo'ladi:

1. Maqsadli bosqichda o'qituvchi umumiy maqsadni qo'yadi, o'quvchilar esa o'qituvchi boshchiligida turli predmetlararo bog'liqliklarni tushunishlari, kerakli va turli predmetlararo bilimlarni tanlab olishlari kerak bo'ladi.

2. Isbotlash bosqichida o'qituvchi o'quvchilarning turli predmetlardan tushunchalarini umumlashtiradi, o'quvchilar esa o'z bilimlarini kehgaytirishga bo'lgan qiziqishga irodalarini yo'naltirishlari kerak.

3. Faoliyat mazmuni bosqichida o'qituvchi yangi material asosida integratsion dalillar, tushunchalar, muammolar majmuyi darajasida predmetlardan olingan tayanch bilimlarni jalb qiladi.

Xulosa: Tashkil etilgan integratsiya va fanlararo bog'lanishlar yordamida ta'lim jarayoni nafaqat nazariy bilimlarni uzatishni, balki ularni amaliy faoliyatda qo'llashni va fikrlash qobiliyatini rivojlantirishni ta'minlaydi. Bu yondashuv o'quvchilarda keng qamrovli dunyoqarash, muammo yechish, ijodiy fikrlash va amaliy ko'nikmalarni shakllantirishda muhim rol o'ynaydi. Fanlararo integratsiya, ayniqsa texnologiya fani dasturlarida, o'quvchilarga real hayotdagi muammolarni hal qilish uchun zarur bo'lgan bilim va ko'nikmalarni keng qamrovda egallash imkonini beradi. Shu bilan birga, bu usul

ta'lim jarayonining mazmunini boyitib, uni qiziqarli va samarali qiladi. Natijada, o'quvchilar o'zlarining bilim va ko'nikmalarini ijtimoiy hayotda, ish faoliyatida va kundalik hayotda muvaffaqiyatli qo'llashga tayyor bo'ladilar. Demak, fanlararo integratsiya ta'lim sifatini oshirish va yosh avlodni zamonaviy muhitga tayyorlashda muhim vosita hisoblanadi.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1.Технология таълимини ривожлантириш стратегиялари модули бўйича ЎҚУВУСЛУБИЙ МАЖМУА. Тошкент-2021.

2 . A. Abduqodirov, R. Ishmuhammedov. “Ta’limda innovatsion texnologiyalar” T.: 2008. – 128 b.